

Čitateljske navike starijih osoba u digitalnom dobu

Mioč, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:516032>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-21**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti
Preddiplomski sveučilišni studij Informacijske znanosti (jednopedmetni - redovni)

Kristina Mioč

Čitateljske navike starijih osoba u digitalnom dobu

Završni rad

Zadar, 2021

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Preddiplomski sveučilišni studij informacijskih znanosti (jednopedmetni – redovni)

Čitateljske navike starijih osoba u digitalnom dobu

Završni rad

Studentica:

Kristina Mioč

Mentor:

Doc. dr. sc. Drahomira Cupar

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Kristina Mioč**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Čitateljske navike starijih osoba u digitalnom dobu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2021.

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Čitanje i čitalačka pismenost.....	1
2. Razvoj tehnologija u digitalnom dobu.....	2
2.1. Čitanje u digitalnom dobu.....	3
3. Treća životna dob.....	4
3.1. Čitateljske navike starijih osoba u digitalnom dobu.....	5
3.2. Čitateljski interesi starijih osoba.....	6
3.3. Starije osobe i tehnologija.....	7
4. Istraživanje.....	8
4.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja.....	8
4.2. Metodologija istraživanja.....	8
4.3. Rezultati i rasprava.....	9
4.4. Zaključak istraživanja.....	17
5. Zaključak.....	17
Literatura.....	18
Prilozi.....	20

Sažetak

U ovom završnom radu na početku se govori o čitanju, razlici između čitatelja i čitača te se definira čitalačka pismenost i razlike između čitalačke pismenosti i čitalačke sposobnosti. U poglavlju „Razvoj tehnologija u digitalnom dobu“ ukratko se dotičemo razvoja digitalnog doba i pojma digitalne transformacije, koja je neizbježna jer digitalno doba u živote starijih ljudi i ljudi općenito integrira nove tehnologije. Zatim, govori se o tome kako naš mozak funkcionira kada čita neki tekst te što se sve odvija prije nego informacija dođe do dijela mozga koji je zadužen za prepoznavanje značenja riječi i što se događa u mozgu starije osobe kada koristi digitalne medije. U poglavlju „Treća životna dob“ ukratko je opisano tko su osobe treće životne dobi, odnosno starije osobe. U idućem poglavlju govori se o čitateljskim navikama starijih osoba i što se događa s njima kada osoba treće životne dobi dođe u vrijeme mirovine, odnosno kada ima višak slobodnog vremena. Također, govori se i o dobnim stereotipima koji se javljaju kod osoba treće životne dobi. Nadalje, opisane su čitateljske potrebe i interesi čitanja starijih osoba te kako bi knjižničari i knjižnica mogli pomoći u rješavanju tog problema. Naposljetku, govori se o tome kako i koliko starije osobe zapravo koriste tehnologije te kako bi se zbog njihovog doba trebalo omogućiti prilagođeno sučelje kao što je, npr. zaslon na dodir.

Ključne riječi: treća životna dob, starije osobe, čitateljski interesi, čitateljske navike, digitalno doba, tehnologije, digitalne tehnologije, digitalni mediji.

Uvod

Život u globalnom društvu čovjeka sve se više kreće prema vizualnoj građi i informacijskim tehnologijama. No kada se spomene riječ čitanje, najčešća je asocijacija na knjigu kao predmet čitanja. Takav pristup je opravdan budući da je knjiga jedan od najstarijih izvora znanja i informacija te je još uvijek nezaobilazan način izgradnje osobne kulture. Uz pisanje i računanje, važnost čitanja je općepriznata s aspekta kulturnih vrijednosti. Ako se ovim vještinama ne ovlada od malena, kasnije u životu može biti društveno, socijalno i profesionalno uskraćen. Suprotno tome, tko u potpunosti vlada sposobnošću i vještinom čitanja, nastavlja ih razvijati i upotrebljavati, a time stvara bolji svijet za sebe te pristup novim znanjima. Iako se tako ne čini, čitanje je jedan od najsloženijih procesa učenja. Za njegovo svladavanje potrebno je mnogo strpljenja, motivacije te drugih psiholoških čimbenika. Čitanje je nužno i temelj je za većinu školskih područja učenja, ali i za svaki oblik samostalnog učenja tijekom cijelog života.

Sposobnost čitanja kod starijih znatno se razlikuje od sposobnosti čitanja mlađe generacije. Osobe treće životne dobi, sukladno svojim dosadašnjim tradicionalnim navikama nailaze na određene prepreke kada govorimo o novom dobu, dobu informacijskih tehnologija. Osobe treće životne dobi te njihove čitalačke navike u doba informacijskih tehnologija predstavljaju glavnu temu ovoga rada. Prema Izvještaju Odjela za ekonomska i socijalna pitanja Ujedinjenih naroda iz 2017. godine, svjetska populacija stari, a procjenjuje se da će, kako vrijeme odmiče, udio starijih osoba u općoj populaciji značajno rasti. Starenje svjetskog stanovništva nazivaju najznačajnijom društvenom promjenom 21. stoljeća (United Nations 2017).

Cilj ovoga rada je istražiti navike u korištenju digitalnih tehnologija među osobama treće životne dobi (65+) i istražiti čitateljske navike osoba treće životne dobi u odnosu na čitanje digitalnih materijala.

Istraživanje je provedeno putem anketnog upitnika poslanog digitalnim putem osobama treće životne dobi ili njihovim bližnjima koji su im pomogli u njegovom ispunjavanju.

1. Čitanje i čitalačka pismenost

U mnogim područjima znanosti postoje razne definicije čitanja, ali sve definicije polaze od tumačenja čitanja kao „spoznajno-doživljajnoga procesa koji obuhvaća jezičnu, komunikacijsku i stvaralačku djelatnost“ (Maljcov 2019). No, to ne mora značiti da svaka osoba koja nauči čitati i pisati nužno mora znati pročitati, razumjeti i napisati svaki tekst. Od

osobe koja je naučila čitati očekuje se da bez ikakvih poteškoća može pročitati i razumjeti jednostavne tekstove kao što su vijesti na televiziji ili dnevne novine. Ali, kada dođe do toga da osoba treba pročitati npr. znanstveni rad postavlja se pitanje da li posjeduje određeno znanje i sposobnosti kako bi pročitala i razumjela znanstveni tekst. Mnogi ljudi ne poznaju razliku između čitatelja i čitača. Peti-Stantić definira čitatelja kao svaku osobu koja zna čitati i koja koristi čitanje kao intelektualnu razbibrigu (Blagus Bartolec 2019). Također, čitatelj svakim novim čitanjem nadograđuje svoju sposobnost pretvarajući je u sredstvo izgradnje novog svijeta te sam utječe na svoje čitateljsko iskustvo. A, osobu koja je sposobna čitati i koja je iz bespismene kulture zakoračila u pismenu kulturu, Peti- Stantić definira čitačem (Blagus Bartolec 2019). Čitalačka pismenost jedna je od najvažnijih kompetencija koje stječemo u ranom obrazovanju. Temelj čitalačke pismenosti je sposobnost dubinskog čitanja i pisanja. Smisao dubinskog čitanja je dekodiranje i razumijevanje teksta, a njegov cilj je razvitak iskusnog i sposobnog čitatelja. No, s jedne strane imamo užitak u čitanju i otkrivanju svjetova koje inače ne bismo dotaknuli, a s druge strane sposobnost čitanja bilo kakvog teksta s razumijevanjem te sklonost usavršavanju kroz čitav život bez straha za sebe i svijet oko sebe (Peti-Stantić 2019). Kada govorimo o razlikovanju čitalačke pismenosti i čitalačke sposobnosti, čitalačka pismenost je sposobnost čitanja jednostavnih tekstova, a čitalačka sposobnost je sposobnost čitanja svakog teksta koji možemo razumjeti. Veoma važno je spomenuti koliko je važna veza između čitalačke pismenosti, sposobnosti i čitanja s razumijevanjem. Čitanje s razumijevanjem je sposobnost čitanja i razumijevanja pročitanoga te povezivanje pročitanoga s prijašnjim znanjem, stoga je jasno da čitalačke sposobnosti ne može biti bez čitanja s razumijevanjem. Za savršeno vladanje dubinskim čitanjem i čitanjem s razumijevanjem potrebne su i čitateljske kompetencije koje se sastoje od različitih oblika pismenosti, sposobnosti i strategija.

2. Razvoj tehnologija u digitalnom dobu

U današnjem svijetu svakodnevno se susrećemo sa mnogim pojmovima iz digitalnog svijeta. Činjenica je da masovni mediji i tehnologije mijenjaju ljude i njihove načine života te utječu na našu kulturu, društvo, ekonomiju i mnoge druge aspekte života (Schmidt; Cohen 2014). Početak digitalnog doba označio je razvoj digitalnog elektronskog računala i razvoj mikroprocesora. Također, veoma bitna stavka bila je razvoj računalne i mobilne mreže, interneta te razvoj 3G mobilnih uređaja 2000-im godinama (Sinčić 2018). Digitalne tehnologije, koje su danas postale

dio svakodnevnog života svakog pojedinca, dolaze u obliku računala, društvenih mreža, mobilnih uređaja, raznih web stranica, interneta itd. One su postale dio svakidašnjeg života jer se mnoge aktivnosti kao što su komunikacija i informiranje odvijaju putem raznih digitalnih medija. Svaki pojedinac, zahvaljujući tehnologijama današnjeg doba ima pristup internetu, a sam internet nudi pristup informacijama, raznim knjigama i raznim edukacijskim materijalima. Digitalno doba i tehnologije koje je ono donijelo također omogućuje skeniranje i prepisivanje knjiga i rukopisa u digitalni oblik, no još uvijek korisnik interneta nema pristup svakoj knjizi u elektroničkom obliku. Jedan od bitnih pojmova koji se u digitalnom dobu sve češće spominje je digitalna transformacija. Pojam „transformacija“ obuhvaća postupak kada prolazimo kroz određenu promjenu koja traje neko izvjesno vrijeme, a pojam „digitalna transformacija“ odnosi se na postupak kada neka određena ustanova odluči u svoj sustav uvesti digitalne medije te ona traje dok se ti mediji u potpunosti ne integriraju u njihov cijeli sustav (Europska komisija). Mnogi autori govore o tome kako ja digitalna transformacija zapravo neizbježna jer živimo u digitalnom, informacijskom dobu koje u naše živote integrira nove tehnologije. Valja spomenuti i pojam „konvergencija“, koja je također jedan od modernih pojmova s kojim se danas susrećemo. Njen princip se temelji na vjerovanju u tehnologije i njihov napredak kako bi se osigurala budućnost komunikacije među raznim medijima (Zgrabljčić Rotar 2011). Konvergirani ili novi medij nastao je od pojma konvergencija, a on označava spoj više komunikacijskih mreža koje su ne samo spojili, nego i pretvorili u nove oblike medija. Naposljetku, sam pojam digitalna konvergencija medija označava cjelinu gdje se sve više analogni mediji zamjenjuju digitalnim medijima koji sa sigurnošću napreduju svakim danom, isto kao i sama digitalna kultura i tehnologija (Ivančić 2020). Također, digitalnu konvergenciju možemo gledati, ne samo kao pojam koji mijenja načine dostavljanja medijskih sadržaja, nego i kao nositelja novih društvenih i kulturnih promjena.

2.1. Čitanje u digitalnom dobu

Razvojem tehnologije, društvo nam nameće nove principe pismenosti i komunikacije. Kada govorimo o pismenosti, ona uključuje znanje čitanja i pisanja. U Chambersovom rječniku engleskog jezika, pismena osoba se definira kao osoba koja je obrazovana, odnosno zna čitati i pisati, te osoba koja ima određene kompetencije (Zovko; Celizić 2020). Ljudi često čitanje gledaju kao aktivnost koja se bavi razmišljanjima i idejama, motivima i metaforama te temama i tonom, a mozak slova shvaća kao fizičke objekte, jer nema drugog načina na koji bi ih razumio (Jabr 2013). Također, važno je spomenuti pojam „poštanski sandučić mozga“ koji ima veliku

ulogu u čitanju, on automatski reagira na napisane riječi bez obzira, postojala ili ne, promjena veličine slova, boja ili položaja (Kovačević 2014). Valja spomenuti i činjenicu da se mozak nalazi u trajnom procesu promjene, što znači da ako svakodnevno koristimo digitalne medije, to korištenje ne može biti bez ikakvih posljedica za korisnike tehnologija (Spitzer 2018). Kada ga koristimo, mozak se konstatno mijenja i svako njegovo opažanje, razmišljanje i osjećanje ostavlja tragove u pamćenju. Brojna istraživanja ukazuju na to da je korištenje digitalnih medija zapravo korisno za mozak starije osobe. Naime, starije osobe korištenjem digitalnih tehnologija sprječavaju kognitivno propadanje. Usprkos smanjenju neurona, mozak starije osobe zadržava određenu prilagodljivost jer manjak neurona nadograđuje preostalim neuronima (Despot Lučanin 2014). Također, u istraživanju u kojem se pratilo preko 6000 osoba koje su u rasponu od 50 do 89 godina, utvrdilo se da digitalna pismenost i korištenje digitalnih medija kod osoba treće životne dobi može poboljšati pamćenje (Nekić; Tucak Junaković; Ambrosi-Randić 2016). Isto tako, u istraživanju se navodi kako komunikacija s članovima obitelji putem digitalnih medija može pomoći u održanju psihičkog i fizičkog zdravlja starijih osoba, te možemo reći da korištenje interneta i digitalnih medija može biti jedan od važnijih aspekata da bi se osoba treće životne dobi bolje prilagodila promjenama koje dolaze sa starenjem (Nekić; Tucak Junaković; Ambrosi-Randić 2016). U idućem poglavlju detaljnije će se govoriti o tome koja se dobna skupina prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO) ubraja pod starije osobe, odnosno osobe treće životne dobi. Također, opisati će se i dobni stereotipi koji se pojavljuju kada su u pitanju starije osobe.

3. Treća životna dob

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) pod treću životnu dob, odnosno starije osobe, stavlja osobe koje imaju 60 do 75 godina (Internetska nutricionistička enciklopedija). U svakom društvu, svakoj kulturi i svim povijesnim razdobljima, ljudski rod stari, samo se to odvija različitom brzinom i različitim količinama. Vid Pečjak u svojoj knjizi „Psihologija treće životne dobi“ navodi: „Sredinom 18. stoljeća samo je 2% stanovnika razvijenog svijeta bilo starije od 65 godina, sredinom 19. stoljeća 4%, a sredinom 20. stoljeća 8%“ (Pečjak 2001). Danas 12% stanovništva ima 65 i više godine, te se postotak sve više uzdiže. U idućih deset godina će se povećati na 15%, a za dvadeset godina bi trebao dosegnuti postotak od čak 18% (Pečjak 2001). Starost je uvelike povezana sa društvom i društvenim događanjima. Oduvijek nam društvo propisuje određene uloge i načine ponašanja, te se veliki dio stanovništva i ponaša u skladu s tim ulogama. U konačnici, društvo je to koje određuje kada će „stara“ osoba otići u mirovinu, kada u dom za starije osobe, a kada će pak dobiti besplatne vožnje gradskim prijevozom. Dobni

stereotipi su također jedan od pojmova koji se javlja kada govorimo o osobama treće životne dobi. Stereotipi koji se javljaju su da starija osoba nema fizičku i intelektualnu moć, da je ovisna o drugoj osobi, da ima slab vid i pamćenje, da je vrlo tvrdoglava i svadlja te mnogi drugi. Knjižnice grada Zagreba su jedne od onih knjižnica koje se „bore“ protiv stereotipa o osobama treće životne dobi te u skladu sa Smjernicama za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj u kojima je istaknuto da: „... knjižnične usluge za starije ne podržavaju samo cjeloživotno stalno obrazovanje, nego i imaju za cilj omogućivanje pristupa potrebnim društvenim, kulturnim, zdravstvenim i drugim informacijama.“, žele omogućiti starijim osobama aktivno sudjelovanje u svim aspektima društvene interakcije (Bunić 2010). Također, u današnjem vremenu digitalnih tehnologija, starije osobe često prikazuju kao osobe koje ne žele ili se ne osjećaju ugodno u korištenju novih tehnologija koje su se razvile. No, kako je Menchin (1989.) u svom istraživanju naveo, da se starije osobe itekako mogu nositi sa korištenjem digitalnih tehnologija, ali sve dok imaju vrijeme i tempo kojim uče kako ih koristiti (Vuori; Holmlund-Rytkönen 2005). A u bliskoj budućnosti, za osobe treće životne dobi možemo pretpostaviti da će biti sve iskusniji u korištenju digitalnih tehnologija. U istraživanju koje su proveli Szmingin i Carrigan (2000.) jasno se govori o tome kako nije jasan razlog zbog kojeg se misli da starije osobe ne mogu usvojiti tehnologije koje su prisutne te da se tu više radi o dobnim stereotipima prema starijim ljudima, jer ipak postoje neki proizvodi za koje starije osobe nisu zainteresirane, ali odbijanje novih tehnologija kao takvih nije njihova karakteristika (Vuori; Holmlund-Rytkönen 2005). Kao što je već spomenuto, dobnim stereotipi stvaraju veliki problem kada se javlja tema starijih osoba i tehnologija, ali tek kada se društvo riješi „problema“ dobnih stereotipa o starijim osobama, tek onda će se moći više govoriti o tome da li se osobe treće životne dobi zaista ne osjećaju ugodno u korištenju novih tehnologija te da li ih zaista odbijaju koristiti. U sljedeća dva poglavlja detaljnije ćemo govoriti o čitateljskim navikama i čitateljskim interesima starijih osoba u digitalnom dobu.

3.1. Čitateljske navike starijih osoba u digitalnom dobu

Rastuća populacija starijih osoba sa sobom nosi brigu kako kvalitetno provesti produljeni životni vijek. Za mnoge starije osobe, mirovina donosi i dodatno vrijeme koje se mora planirati, koje ujedno predstavlja problem. Naime, starije osobe se pitaju kako to dodatno vrijeme provesti na učinkovit i produktivan način. Čitanje nudi barem djelomično rješenje problema korištenja dodatnog vremena koje dolazi sa mirovinom. Kada je Robinson (1977) proučavao

navike korištenja dodatnog vremena, utvrdio je da je čitanje važan čimbenik u kvaliteti života, a Wilson (1977) je naveo primjer kako se skupina profesionalno aktivnih starijih žena sastajala jednom tjedno kako bi raspravljale o materijalima koje su tijekom tjedna čitale (Scales; Biggs 1987). One su dijelile svoja čitalačka iskustva te su time našle djelomično rješenje za problem slobodnog vremena koje je došlo sa mirovinom. Nadalje, čitateljske navike možemo podijeliti u 5 kategorija: 1. Vještine čitanja (podrazumijeva razumijevanje, brzinu i fleksibilnost, uporabu strategije čitanja i lokaciju informacija), 2. Prednost (podrazumijeva odluku čitati ili ne, financijskom ulaganje, promjene navika u odnosu na čitanje i vrste pročitane literature), 3. Fizičke funkcije (uključuje vid i sposobnost pokreta tijela), 4. Koncentracija / Pažnja (odnosi se na mogućnost usmjeravanje pažnje i koncentracije na određenu literaturu koja se čita) i 5. Emocionalna dobrobit (odnosi se na podršku drugih kao i stupanj neugodnosti koji dolazi kad drugi osjećaju da osoba ima poteškoća sa čitanjem materijala) (Scales; Biggs 1987). U istraživanju koje su proveli Alice M. Scales & Shirley A. Biggs (1987), navodi se da se kod starijih osoba može probuditi interes ako koristimo određene pristupe koji su im zanimljivi, npr. da se starijoj osobi osigura popularna periodična literatura (novine, časopisi, letak) kako bi vježbala čitanje i stjecala vještine razumijevanja i prepoznavanja riječi ili da se odvoji vrijeme za kontinuirano čitanje gdje starija osoba može sama odlučiti što čitati na temelju njenih potreba i interesa te kasnije prodijeliti (ne podijeliti) informacije koje je pročitala kroz raspravu (Scales; Biggs 1987). Naposljetku, u mnogim istraživanjima je dokazano da se starije osobe razlikuju u svojim čitalačkim navikama, ali kako je već spomenuto kada bi imali veliki izbor čitalačkih aktivnosti, imali bi zanimljiv i učinkovit način kako provesti svoje mirovinske godine.

3.2. Čitateljski interesi starijih osoba

Kada se osobe koje su se cijeli život bavile jednim zanimanjem napune 65 godina, njihovi načini života se mijenjaju. U toj dobi svrstava ih se u skupine koje su u nepovoljnom položaju: siromašne, psihički bolesne i tjelesno ugrožene. Knjižničari su osobe koje se bave tim ljudima, jer teže idealnoj knjižnici koja pomaže korisniku u rješavanju problema. Starija istraživanja poput istraživanja koje je provela Romani (1973), govori kako se knjižničari bave posebno potrebama i interesima čitanja tih starijih ljudi te pitanjima kao što su: „Da li se ti ljudi stvarno razlikuju od ostalih ljudi“, „Imaju li posebne potrebe za čitanje, ako da, na koji način se knjižnice bave njima?“ i „Koja su istraživanja provedena u ovom području i što se treba poduzeti po tom pitanju?“ (Romani 1973). Činjenica je da je od ovog istraživanja prošao niz godina, no upravo ovo istraživanje koje je provela Romani (1973) može biti podloga za daljnja

istraživanja na tu temu. Danas, ima mnogo ljudi u dobi od 65 godina koji još uvijek rade, putuju, brinu o svojoj vlastitoj obitelji, a čak i brinu o nekim starijim osobama koji nisu u mogućnosti brinuti sami o sebi. Statistički podaci pokazuju da, kada osoba napuni 65 godina i ode u mirovinu, ima više slobodnog vremena i to vrijeme koristi većinom na čitanje, ali puno više nego što je to činila prije umirovljenja (Romani 1973). Zajednica i knjižnica kao informacijska ustanova bi trebala brinuti o tome kako pristupiti starijim osobama koje imaju višak slobodnog vremena. Pružanje materijala starijim osobama bi trebao biti od najveće važnosti u svim knjižnicama kako bi mogli izraziti svoju kreativnost te kako bi i u mirovini nastavili funkcionirati kao i prije. Također, u današnje vrijeme starije osobe očekuju puno više od mirovine nego prethodne generacije. Jedna od stvari koja može pomoći starijim osobama u mirovini je Internet, koji nudi mnoge mogućnosti kako bi se slobodno vrijeme povelu u zabavi, ali i kako bi u potpunosti sudjelovali u današnjem društvu digitalnih medija i tehnologija. Starije osobe i njihovi interesi se mijenjaju ulaskom u mirovinu, ali dokazano je da Internet i isprobavanje novih tehnologija može doprinijeti u jačanju samopouzdanja te ih održati društveno budnijima i „suvremenijima“ (Morris 2007). Upravo u potpoglavlju koje slijedi, detaljnije se govori o starijim osobama i korištenju digitalnih medija i tehnologija te koliko starije osobe, odnosno osobe treće životne dobi nisu upućene u svijet digitalnih medija.

3.3. Starije osobe i tehnologija

Starija populacija u svijetu se svakog dana povećava, te svakim danom sve više integrira tehnologiju u svoje živote. Jedno od područja tehnologije koje starije osobe posebno prihvaćaju su elektroničke knjige, tj. čitanje sa ekrana (Hou; Wu; Harrell 2017). No, čini se da su osnivači tehnologija ipak zapostavili starije osobe. Istraživanja su pokazala da su upravo starije osobe one koje su najbrže rastuća korisnička skupina interneta (McMurtrey; McGaughey; Downey; Zeltmann 2013). Također, starije stanovništvo ima više raspoloživog dohotka koje bi mogli potrošiti upravo na računalnu tehnologiju od bilo kojeg drugog segmenta modernog društva (McMurtrey; McGaughey; Downey; Zeltmann 2013). Postoji određeni broj starijih osoba koje nisu zainteresirane za korištenje informacijskih tehnologija, kao ni učenje kako se njima koristiti. Ono što je potrebno je da se starije osobe potaknu na korištenje interneta, jer veliki dio ih ni ne zna što sve internet nudi. Neke od prepreka koje starije osobe vide u korištenju interneta uključuju frustracije jer ne posjeduju vještine koje su potrebne za korištenje, funkcionalna ograničenja, strah od narušavanja njihove privatnosti i vrijeme koje mogu iskoristiti na druge načine, a ne povoditi ga na internetu (Stojić 2017). Upravo kroz korištenje digitalnih medija i tehnologija starije osobe mogu nadići poteškoće koje dolaze u određenoj životnoj dobi, a to su

većinom zdravstveni problemi koji ih „koče“ kako bi normalno nastavili funkcionirati. Još jedna bitna stavka na koju treba obratiti pozornost je da starijim osobama treba omogućiti jednostavnija sučelja kao što su npr. zaslone osjetljivi na dodir kako bi se lakše i bolje snašli u korištenju informacijskih tehnologija (Stojić 2017). U akademskom istraživanju koje je proveo Cleaver (1999.) zaključilo se da starijim korisnicima interneta više odgovaraju stranice koje nisu komplicirane te funkcije koje su jednostavne i jasne (Vuori; Holmlund-Rytkönen 2005). Sve u svemu, korištenje digitalnih medija i tehnologija može doprinijeti načinu života starijih osoba na način da ih ojača i pomogne u borbi sa psihičkim i fizičkim poteškoćama koje dolaze sa starenjem, a isto tako starije osobe imaju mogućnost da budu više samostalni, manje društveno odijeljeno i sretniji (Stojić 2017). No, mnoga pitanja o tome kako se starije osobe ponašaju na internetu, te kako i koliko koriste internet su još uvijek bez odgovora i nisu dovoljno istražena, a upravo osobe treće životne dobi su skupina ljudi koja bi se trebala pažljivije ispitati, ali i istražiti njihove navike i interese u svijetu digitalnih medija. Istraživanje u ovom radu baviti će se upravo starijim osoba te njihovim čitateljskim navikama i interesima u digitalnom dobu kako bi se ukazalo na općenito nedostatak istraživanja na temu starijih osoba i njihovog korištenja digitalnih medija i tehnologija te kako bi ovo istraživanje bilo podloga za daljnja istraživanja na ovu temu.

4. Istraživanje

4.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati navike korištenja informacijskih tehnologija među osobama treće životne dobi (65+) te utvrditi njihove čitateljske navike u digitalnom okruženju.

Istraživačka pitanja:

1. Istražiti navike u korištenju digitalnih tehnologija među osobama treće životne dobi
2. Istražiti čitateljske navike osoba treće životne dobi u odnosu na čitanje digitalnih materijala

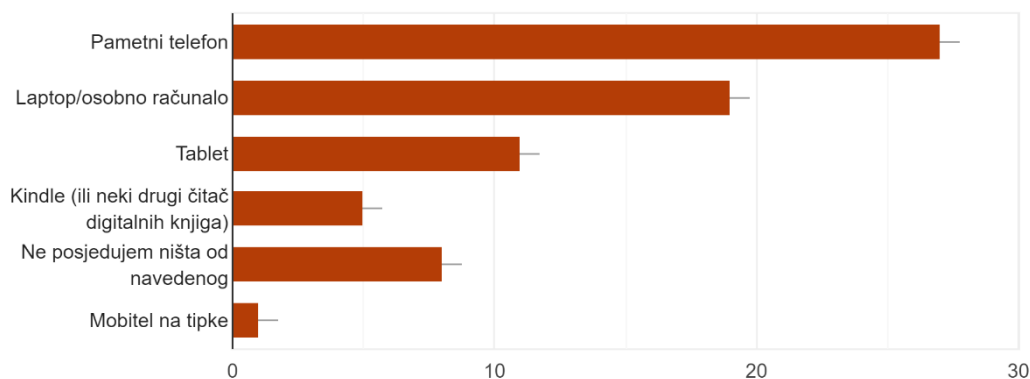
4.2. Metodologija istraživanja

Istraživanje je povedeno putem online ankete, no budući da su ispitanici bili osobe treće životne dobi (65+), anketa je bila dostupna i u tiskanom obliku. S obzirom da je anketa bila dostupna u tiskanom obliku, anketa je poslana putem maila i osobnih kontakata te se tim uzorak smatra prigodnim. Ukoliko su ispitanici ispunili anketu u tiskanom obliku, odgovori su unešeni u

online verziju kako bi mogli biti zajedno analizirani, a u zadnjem pitanju označeno je da je anketa ispunjena u tiskanom obliku. Anketa je u potpunosti anonimna te su svi ispitanici pristupili dobrovoljno. U istraživanju je sudjelovalo 39 osoba treće životne dobi, a s obzirom da se radi o osobama 65+ godina, ispunjavanje ankete trajalo je u prosjeku 15-tak minuta. Upitnik se sastojao od 20 pitanja, dva pitanja imala su mogućnost dopune odgovora vlastitim riječima i ta pitanja su posebno analizirana. Nadalje, anketa je obuhvatila pitanja o navikama korištenja informacijskih (digitalnih) tehnologija, čitateljskih navika starijih osoba o čitanju digitalnih materijala te čitateljskih navika starijih osoba o čitanju tiskanih materijala.

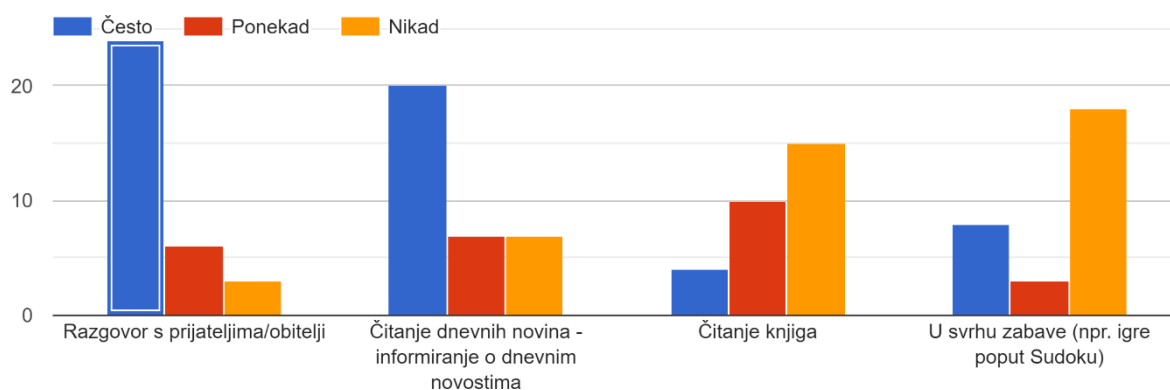
4.3. Rezultati i rasprava

Prvih nekoliko pitanja ankete odnosilo se na demografske pokazatelje kao što su dob, spol i mjesto stanovanja. Od ukupno 39 ispitanika, 71,8% ispitanika su bile žene, a 28,2% su bili muškarci. Donja dobna granica bila je 65 godina, dok gornja nije bila određena. U anketi je sudjelovalo najviše ispitanika u dobi od 70 – 75 godina (41%), nakon njih slijede ispitanici od 65 – 69 godina (33,3%), zatim 80 i više godina (20,5%) i naposljetku od 75 – 79 godina, kojih je bilo najmanje (5,1%). Također, od ispitanika se tražilo da navedu mjesto stanovanja, gdje je najviše ispitanika bilo iz Zagreba (11), Metkovića (10) i Zadra (5), ali sudjelovali su i ispitanici iz drugih mjesta: Badžula (1), Zaprešić (1), Brseč (1), Bukovac Sungerski (1), Cavtat (1), Dračevo (1), Višići (1), Firenca, Italija (1), Jastrebarsko (1), Malo Selo (1), Mošćenička Draga (1), Mrkopalj (1) te Sveti Križ Začretje (1). Na pitanje o posjedovanju uređaja (Grafikon 1) bilo je moguće odabrati više odgovora te je najviše ispitanika odgovorilo da posjeduje pametni telefon (69,2%), laptop/osobno računalo (48,7%) i tablet (28,2%), manji dio ispitanika odgovorio da posjeduje Kindle (ili neki drugi čitač digitalnih knjiga) (12,8%) i jedna osoba da posjeduje mobitel na tipke (2,6%), a 20,5 % ispitanika je odgovorilo da ne posjeduje ništa od navedenog.

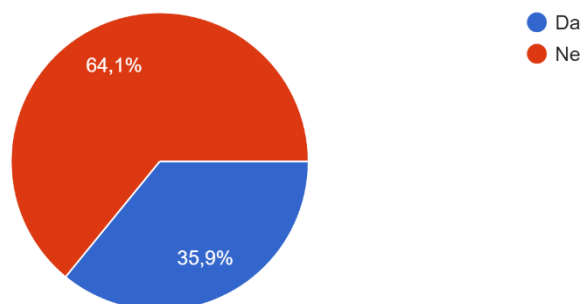
Grafikon 1 Posjedovanje digitalnih medija

Na pitanje koliko često i u koje svrhe ispitanici koriste elektroničke uređaje (Grafikon 2), 24 ispitanika je odgovorilo da često koriste elektroničke uređaje za razgovor s prijateljima i obitelji, 6 ispitanika ih ponekad koristi za isto, a samo 3 ispitanika su odgovorila da u svrhe razgovora s obitelji i prijateljima nikad ne koriste elektroničke uređaje. Nadalje, 20 ispitanika elektroničke medije često koristi za čitanje dnevnih novina – informiranje o dnevnim novostima, 7 ispitanika ponekad i 7 ispitanika nikad ne koristi iste za čitanje dnevnih novina. Čitanje knjiga na elektroničkim medijima često prakticira 4 ispitanika, ponekad 10 ispitanika, a nikada 15 ispitanika. Naposljetku, u svrhu zabave (npr. Društvene igre poput Sudoku) 8 ispitanika često koristi elektroničke uređaje, 3 ispitanika to čini ponekad, a 18 ih to nikada ne radi.

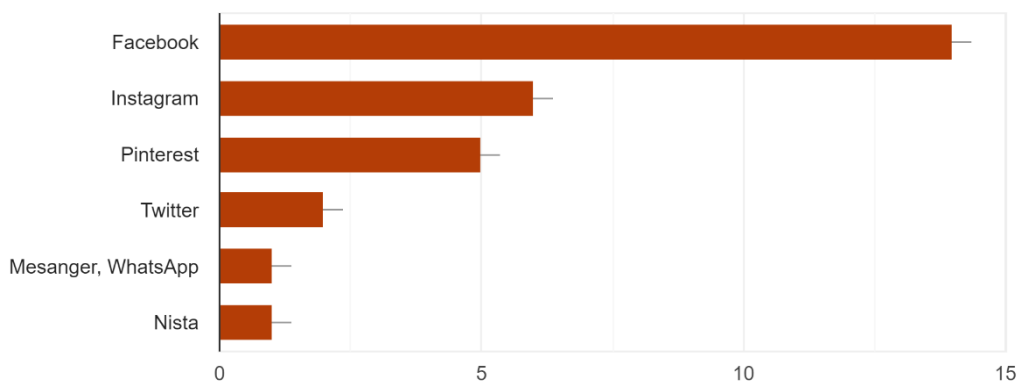
Grafikon 2 Učestalost korištenja elektroničkih uređaja

Na pitanje o tome da li su korisnici društvenih mreža (Grafikon 3), većina ispitanika ne posjeduje korisničke račune na društvenim mrežama (64,1%), dok su neki ispitanici odgovorili da su korisnici društvenih mreža (35,9%).

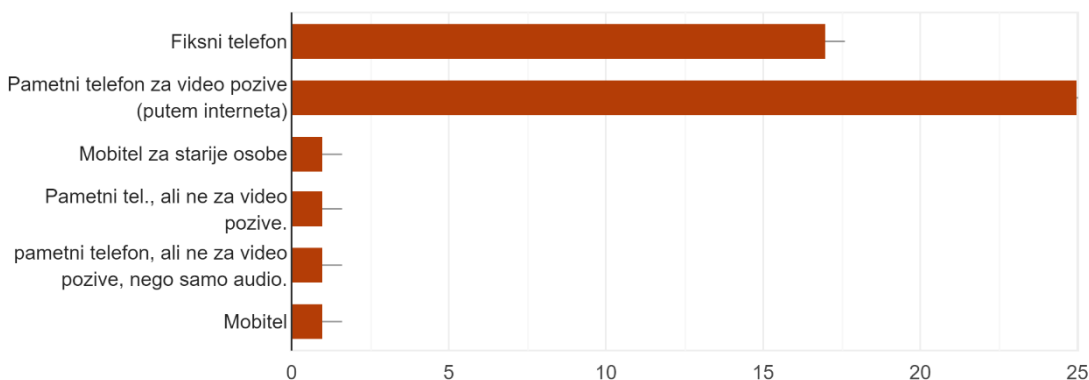
Grafikon 3 Korištenje društvenih mreža

Ispitanici koji su na prethodno pitanje odgovorili da koriste društvene mreže, na ovo pitanje koje se odnosilo na to koje društvene mreže koriste (Grafikon 4) odgovorili su da najviše koriste Facebook (82,4%), odmah nakon Facebook-a u većini koriste Instagram (35,3%), Pinterest kao društvenu mrežu koristi 29,4% ispitanika, 11,8% ispitanika koristi Twitter, 5,9% koristi WhatsApp i Messenger, a 5,9% ne koristi ništa od navedenog. Također, kod ovog pitanja je bilo moguće odabrati više odgovora.

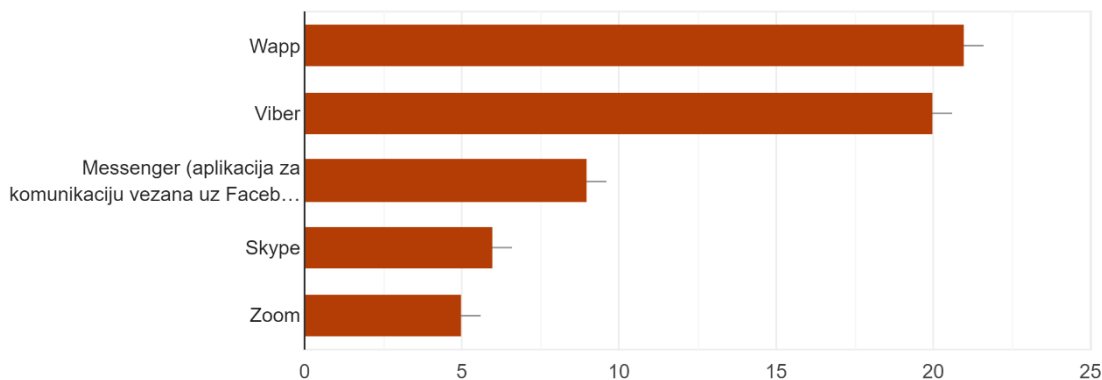
Grafikon 4 Tipovi društvenih mreža

Kada smo ispitanike pitali koje digitalne medije najčešće koriste za komunikaciju s prijateljima i obitelji (Grafikon 5), gdje su ispitanici ujedno mogli odabrati više odgovora, najviše ispitanika je odgovorilo da najčešće koriste pametni telefon za video pozive (putem interneta) (64,1%), zatim fiksni telefon (43,6%), dok su u manjoj mjeri ispitanici odgovorili da koriste mobitel (2,6%), pametni telefon (ali ne za video pozive) (2,6%), mobitel za starije osobe (2,6%), te su ponovno u opciju „ostalo“ naveli pametni telefon (ali ne za video pozive, samo audio) (2,6%) i mobitel (2,6%).

Grafikon 5 Komunikacija s prijateljima i obitelji putem elektroničkih uređaja

Iduće pitanje se odnosilo na to ako ispitanici koriste pametni telefon, da označe koje aplikacije koriste za komunikaciju (Grafikon 6), gdje je također kao i u par prethodnih pitanja bilo moguće odabrati više odgovora. Čak 75% ispitanika 65+ godina koriste WhatsApp, a odmah nakon WhatsApp-a, 71,4% ispitanika koristi Viber. 32,1% starijih osoba (ispitanika) koristi Messenger, 21,4% koristi Skype, a 17,9% Zoom aplikaciju.

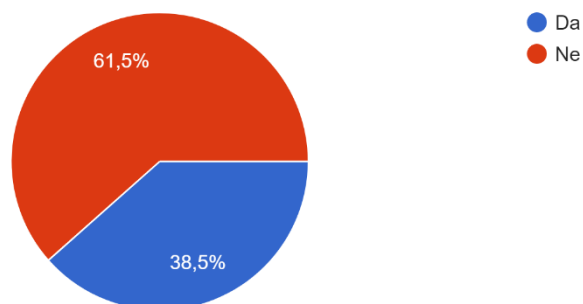
Grafikon 6 Aplikacije za komunikaciju

Kada starije osobe odu u mirovinu imaju dosta slobodnog vremena, a to je upravo tema idućeg pitanja koje se tiče toga kako najčešće ispitanici (starije osobe) provode slobodno vrijeme (Grafikon 7). Ispitanici su mogli odabrati više odgovora koji su bili ponuđeni, a mogli su i nadodati neke aktivnosti koje nisu bile navedene. Najviše ispitanika, čak 69,2% je odgovorilo da vrijeme provode u prirodi, a odmah nakon toga 66,7% je odgovorilo da svoje slobodno vrijeme provode družeći se s prijateljima i obitelji. Također, veći dio ispitanika je odgovorio da vrijeme provode čitajući knjige (41%) i na internetu (23,1%). Ostale odgovore su sami ispitanici nadodali, a neki od njih su: slušanje glazbe, gledanje televizije, rješavanje križaljki, rad oko kuće, šetnja, gimnastika, ples, čitanje novina, te spavanje i pisanje.

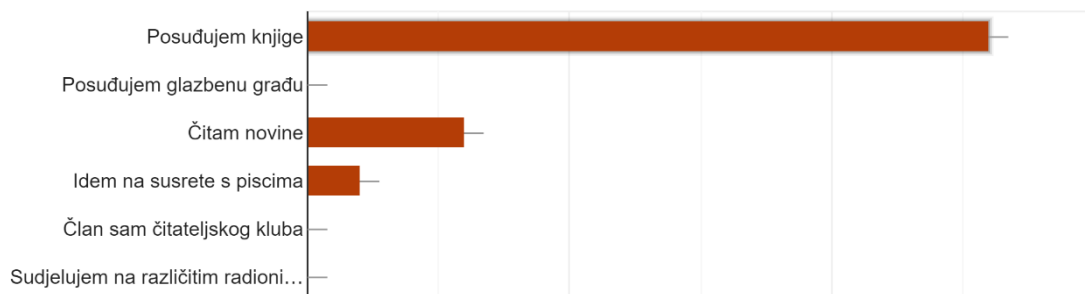
Grafikon 7 Aktivnosti u slobodno vrijeme

Na pitanje o članstvu u knjižnici (Grafikon 8), čak 61,5% ispitanika je odgovorilo da nisu članovi knjižnica, a samo 38,5% ispitanika su članovi knjižnice.

Grafikon 8 Članstvo u knjižnici

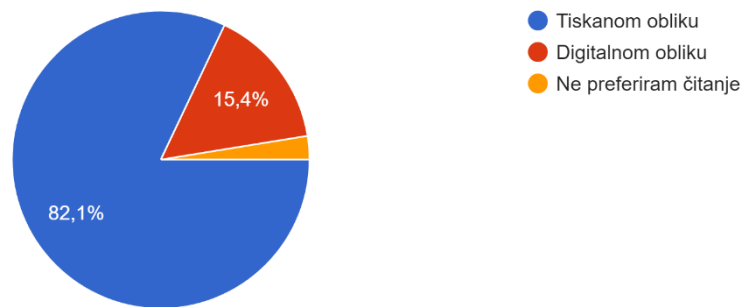
Iduće pitanje se odnosilo na ispitanike koji su na prethodno pitanje odgovorili sa „Da“, odnosno na ispitanike koji su članovi knjižnice. No, odgovori su se odnosili na vrijeme prije pandemije Covid-19. Pitanje se ticalo toga koje usluge ispitanici koji su članovi knjižnice najčešće koriste (Grafikon 9), gdje je 72,2% ispitanika odgovorilo da koriste usluge posudbe knjiga, 16,7% usluge čitanja novina, 5,6% ispitanika ide na susrete sa piscima. Također, bili su ponuđeni odgovori poput: posudba glazbene građe, članstvo u čitateljskom klubu i sudjelovanje na različitim radionicama, no nitko od ispitanika nije odabrao niti jedno od ova 3 ponuđena odgovora.

Grafikon 9 Usluge koje nudi knjižnica

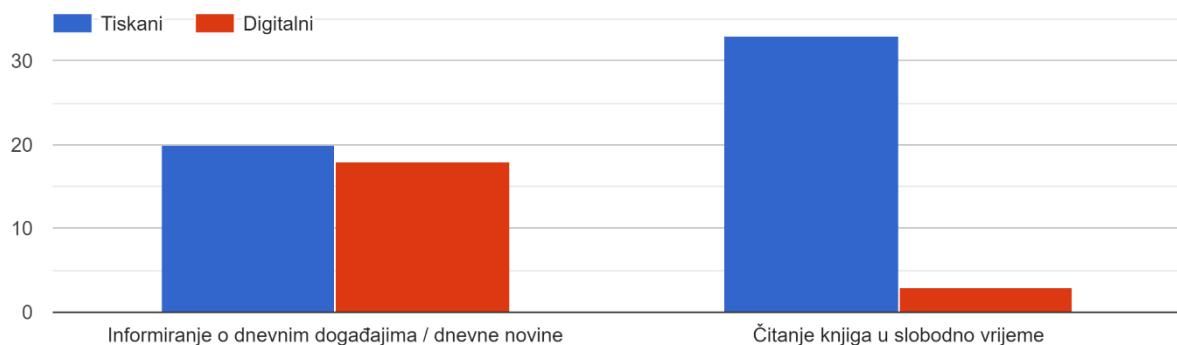
Na pitanje jesu li ikada sudjelovali u radionicama za informatičko i informacijsko opismenjavanje osoba treće životne dobi koju nude knjižnice, svi ispitanici su odgovorili sa odgovorom „Ne“, što može biti da nikada nisu ni čuli za radionice koje knjižnica nudi za starije osobe ili pak ne žele sudjelovati u radionicama za informatičko i informacijsko opismenjavanje.

Iduće pitanje odnosilo se na to u kojem obliku ispitanici preferiraju čitanje, tiskanom, digitalnom ili ne preferiraju čitanje (Grafikon 10). Ukupno 82,1% ispitanika preferira čitanje u tiskanom obliku, 15,4% u digitalnom obliku, a 2,6% ne preferira čitanje.

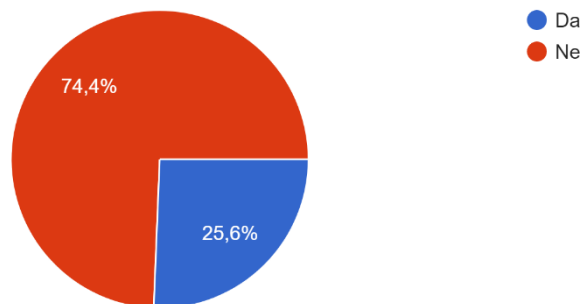
Grafikon 10 Oblici čitanja

U nastavku smo naveli dvije aktivnosti te smo ispitanike pitali u kojem obliku preferiraju iste (Grafikon 11). Prva aktivnost koju smo naveli je “informiranje o dnevnim događajima/dnevne novine”, gdje je 20 ispitanika odgovorilo da preferira tiskani oblik, a 18 ispitanika je odgovorilo da preferira digitalni oblik. Druga aktivnost bila je “čitanje knjiga u slobodno vrijeme” gdje je većina ispitanika odgovorila da preferira tiskani oblik (33 ispitanika), a samo 3 ispitanika preferiraju čitanje knjiga u digitalnom obliku.

Grafikon 11 Preferiranje oblika čitanja u dvije navedene aktivnosti

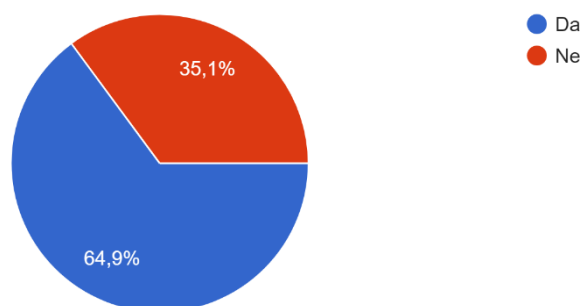
Kada smo ispitanike (starije osobe 65 plus godina) pitali misle li da se starije osobe zbog dobnih stereotipa isključuju iz svijeta digitalnih tehnologija (Grafikon 12), većina, odnosno 74,4% ih je odgovorilo “Ne”, a samo 25,6% njih misle da se starije osobe isključuju iz svijeta digitalnih tehnologija zbog dobnih stereotipa.

Grafikon 12 Isključivanje iz svijeta digitalnih tehnologija zbog dobnih stereotipa

Osim što su ispitanici upitani da li misle da se starije osobe zbog dobnih stereotipa isključuju iz svijeta digitalnih tehnologija, zamoljeni su da objasne svoj odgovor (ako je odgovor bio “Da”) te je to pitanje bilo otvorenog tipa. Većina odgovora starijih osoba bili su da misle da mladi nemaju strpljenja kako bi ih naučili korištenju digitalnih tehnologija i da misle da mladi misle da su prespori kako bi se naučili korištenju istih. Dok neki pak misle da nemaju mogućnosti obuke nego su samouki. Nekoliko odgovora nema jasne veze s pitanje, pa su ovdje isključeni iz analize. Pretpostavlja se da su se ispitanici jednostavno zabunili prilikom odgovaranja, npr. jedan odgovor je bio: “Sve to može pomoći za održavanje i psihicke i djelovne strane.”

Na pitanje misle li ispitanici da bi se starije osobe trebalo više informirati o korištenju digitalnih tehnologija (Grafikon 13), gdje je 64,9% ispitanika odgovorilo da misle da bi se starije osobe trebalo više informirati, a 35,1% ispitanika misli da se starije osobe ne bi trebalo više informirati o korištenju digitalnih tehnologija, što bi značilo da misle da se starije osobe već dovoljno informirane o tome.

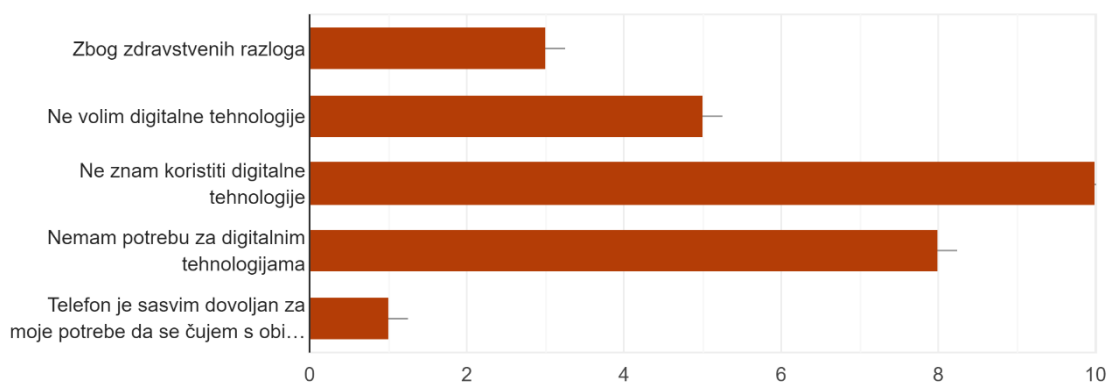

Grafikon 13 Informiranje o korištenju digitalnih tehnologija

Uz prethodno pitanje da li ispitanici misle da bi se starije osobe trebalo više informirati o korištenju digitalnih tehnologija dodano je pitanje da ispitanici koji su odgovorili sa odgovorom „Da“ objasne na koji način bi se starije osobe trebalo više informirati o korištenju digitalnih

tehnologija. Njihovi odgovori su većinom da bi se trebale organizirati razne radionice, obuke te da bi se sučelja trebala prilagoditi starijim osobama. Takođe, ispitanici misle da mladi i obitelji igraju veliku ulogu u informiranju o korištenju digitalnih tehnologija te da su upravo oni ti koji bi im trebali pomoći u učenju i informiranju o digitalnim tehnologijama. Iz ovog pitanja vidljivo je da ispitanici nisu upoznati sa knjižnicama i udrugama koje nude aktivnosti za osobe treće životne dobi.

Ukupno 14 ispitanika odgovorilo je da ne koriste digitalne tehnologije, gdje smo od istih tražili da odgovore koji je razlog tome (Grafikon 14). U ovom pitanju ispitanici su mogli odabrati više odgovora, ali i dodati neke svoje odgovore koji možda nisu ponuđeni. U većini su ispitanici koji su odgovorili da ne znaju koristiti digitalne tehnologije (71,4%), zatim ispitanici koji su odgovorili da nemaju potrebu za digitalnim tehnologijama (57,1%), ispitanici koji ne vole digitalne tehnologije (35,7%), ispitanici koji ih zbog zdravstvenih razloga ne koriste (21,4%) te možemo zaključiti da je nekim ispitanicima dovoljan telefon kako bi se čuli sa obitelji.

Grafikon 14 Razlozi ne korištenja digitalnih tehnologija

Zadnje pitanje anketnog upitnika odnosilo se na to kako su ispitanici ispunili ovu anketu, da li su je ispunili samostalno, u tiskanom obliku, samostalno, u digitalnom obliku, uz pomoć člana obitelji/prijatelja, u tiskanom obliku ili uz pomoć člana obitelji/prijatelja, u digitalnom obliku. Ukupno 51,3% ispitanika anketni upitnik je ispunilo samostalno, u digitalnom obliku, 41% ispitanika ispunilo je uz pomoć člana obitelji/prijatelja, u digitalnom obliku, dok je 5,1% ispitanika ispunilo samostalno, u tiskanom, a 2,6% ispitanika ovaj anketni upitnik je ispunilo uz pomoć člana obitelji/prijatelja, u digitalnom obliku.

4.4. Zaključak istraživanja

U ovom istraživanju odgovorilo se na dva istraživačka pitanja. Prvo istraživačko pitanje odnosilo se na navike u korištenju digitalnih tehnologija među osobama treće životne dobi (65+). Pokazalo se da osobe treće životne dobi uglavnom koriste digitalne medije i društvene mreže. Od digitalnih medija najčešće koriste pametni telefon, laptop i tablet, a od društvenih mreža najčešće koriste Facebook, Instagram i Pinterest. Drugo istraživačko pitanje se odnosilo na čitateljske navike osoba treće životne dobi u digitalnom okruženju, gdje se pokazalo da starije osobe uglavnom čitaju u tiskanom obliku, dok nekolicina prakticira digitalni oblik. S obzirom na mali uzorak, ovo istraživanje ne može poslužiti za donošenje generaliziranih zaključaka, odnosno na temelju ovog istraživanja ne možemo tvrditi da se rezultati odnose na cijelu populaciju osoba treće životne dobi. Za takve zaključke bilo bi potrebno provesti istraživanje na puno većem (reprezentativnom) uzorku.

5. Zaključak

Uvođenje novih tehnologija utjecalo je na čitalačke navike i interese starijih osoba. U današnje vrijeme masovni mediji uvelike utječu na načine života te postaju dio svakodnevnice. Dolazi do digitalne kovergencije i narušava se ravnoteža između korištenja stare i nove tehnologije što rezultira društvenim i kulturnim promjenama. U mnogim istraživanjima dokazano je da se korištenje digitalnih medija kod osoba treće životne dobi odražava na psihofizičko zdravlje te omogućava lakšu prilagodbu promjenama koje dolaze uz starenje. Veliki problem današnjice je to što društvo ima određene stereotipe prema osobama treće životne dobi te ih automatski isključuju iz svijeta digitalnih tehnologija, što uvelike utječe na starije osobe i njihov strah od korištenja novih tehnologija. Zbog toga je nužno osvijestiti važnost održavanje edukacija koje će starijim osobama omogućiti razvijanje digitalne pismenosti.

S obzirom na višak slobodnog vremena koji je prisutan kod starijih osoba nužno je koristiti zanimljive pristupe poput osiguravanja popularne periodične literature te kada je internet u pitanju omogućiti jednostavnija sučelja. Istraživanjem koje je provedeno za potrebe ovog rada utvrđeno je čitanje jedna od najčešćih aktivnosti koje starije osobe prakticiraju u svoje slobodno vrijeme, najčešće se čita tiskana građa, a prilikom digitalnog čitanja više se preferiraju novine nego knjige. Nadalje, prema rezultatima istraživanja uočili smo da starije osobe misle da bi se trebalo više informirati o korištenju digitalnih tehnologija, iako nitko od ispitanika nije nikada sudjelovao na radionicama za informatičko i informacijsko opismenjavanje osoba treće životne dobi koje nude knjižnice. Veliki dio starije populacije, odnosno osoba treće životne dobi ne

koristi tehnologije zbog toga što se ne znaju koristiti digitalnim tehnologijama, ali isto tako dosta ih odbija naučiti te nemaju potrebu za korištenjem istih.

Iako je tehnologija zadnjih godina napredovala, starije osobe još nisu došle do razine toga da se znaju koristiti medijima te im je potrebno obrazovanje. Mali broj istraživanja se bavi temom starijih osoba i korištenja digitalnih medija te njihovim čitateljskim interesima u digitalnom dobu, što bi se trebalo promijeniti, ali i omogućiti starijim osobama nove, zanimljivije načine učenja o tehnologiji i medijima.

Literatura

1. Blagus Bartolec, Goranka. (2019). „Čitanjem do znanja“. Hrvatski jezik 6, br. 3: 38-42. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/225816>
2. Bunić, Sanja. (2010). „Projekt 65 plus Knjižnica grada Zagreba aktivno uključivanje osoba treće životne dobi u kulturna i društvena zbivanja“. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, br. 2: 15 – 25.
3. Despot Lučanin, Jasminka.(2014). „Psihologija starosti i gereontologija“. Sveučilište u Zagrebu.
4. Europska komisija. „Što je zapravo digitalna transformacija i kakve nas promjene očekuju“. URL: <https://ec.europa.eu/croatia/what-is-digital-transformation-changing-hr>
5. Hou, Jinghui, Wu, Yijie, Harrell, Erin. (2017). „Reading on Paper and Screen among Senior Adults: Cognitive Map and Technophobia“. Frontiers In Psychology 8, br. 2225. Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/321753912_Reading_on_Paper_and_Screen_among_Senior_Adults_Cognitive_Map_and_Technophobia/link/5e4add80458515072da6dfa4/download
6. Internetska nutricionistička enciklopedija. „Starija dob“. URL: <https://definicijahrane.hr/nutricionizam/starija-dob/>
7. Ivančić, Elena. (2020). “Digitalna konvergencija medija na primjeru informativnih internetskih portala“. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
8. Jabr, Ferris. (2013). „The Reading Brain in the Digital Age: The Science of Paper versus Screens“. Scientific American. URL: [The Reading Brain in the Digital Age: The Science of Paper versus Screens - Scientific American](https://www.scientificamerican.com/article/the-reading-brain-in-the-digital-age-the-science-of-paper-versus-screens/)

9. Kovačević, Snježana. (2014). „Stanislas Dehaene: Čitanje u mozgu. Znanost i evolucija ljudskog izuma“. *Duštvena istraživanja* 23, br.2: 371 – 374. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/125566>
10. Maljcov, Irina. (2019). „Čitanje u središtu neformalnog obrazovanja“. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
11. McMurtrey, Mark, McGaughey, Ronald, Downey, James, Zeltmann, Steven. (2013). „Seniors and information technology: lessons from the field“. *Int. J. Intercultural Information Management* 3, br. 2: 107 – 122. Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/264824419_Seniors_and_information_technology_lessons_from_the_field/link/55f83ea808aeba1d9f046de0/download
12. Morris, Anne. (2007). „E-literacy and the grey digital divide: a review with recommendations“. *Journal of Information Literacy* 1, b. 3: 13 - 28.
13. Nekić, Marina, Tucak Junaković, Ivana, Ambrosi-Randić, Neala. (2016). „Korištenje interneta u starijoj dobi: Je li važno za uspješno starenje?“. *Suvremena psihologija* 19, br.2: 179-193. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/190246>
14. Pečjak, Vid. (2001). „Psihologija treće životne dobi“. Zagreb: Naklada Prosvjeta.
15. Peti-Stantić, Anita. (2019). „Čitanjem do (spo)razumijevanja: od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti“. Zagreb: Naklada Ljevak.
16. Romani, Dorothy. (1973). „Reading interests and needs of older People“. *Library Trends* 21, br. 3: 390 – 403. URL: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6690/librarytrendssv21i3d_opt.pdf?sequence=1
17. Scales, Alice, Biggs, Shirle. (1987). „READING HABITS OF ELDERLY ADULTS: IMPLICATIONS FOR INSTRUCTION“. *Educational Gerontology* 13:6, 521-532.
18. Schmidt, Eric, Cohen, Jared. (2014). „Novo digitalno doba: Nove tehnologije mijenjaju ljude, države, ali i kako ćemo živjeti i poslovati“. Zagreb: Profil.
19. Sinčić, Petra. (2018). „Digitalna revolucija“. Diplomski rad. Sveučilište u Rijeci.
20. Spitzer, Manfred. (2018). „Digitalna demencija - Kako mi i naša djeca silazimo s uma“. Zagreb: Naklada Ljevak.
21. Stojić, Gordana. (2017). „INTERNET USAGE BY THE ELDERLY IN SERBIA“. *Philosophy, Sociology, Psychology and History* 16, br. 2: 103 – 115.
22. United Nations. (2017). „World Population Ageing“. New York: Department of Economic and Social Affairs, Population Division. URL:

http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2017_Report.pdf.

23. Vuori, Satu, Holmlund-Rytkönen, Maria. (2005). "55+ people as internet users". Marketing Intelligence & Planning 23, br. 1: 58 – 76. URL: <https://doi.org/10.1108/02634500510577474>

24. Zgrabljic Rotar, Nada. (2011). „Digitalno doba. Masovni mediji i digitalna kultura“. Zadar/Zagreb: Sveučilište u Zadru/Naklada medijska istraživanja.

25. Zovko, Anita, Celizic, Maja. (2020). “Informacijska i digitalna pismenost u cjeloživotnu učenju – dostupnost osoba starije i zrelije životne dobi”. Suvremena pitanja – časopis za prosvjetu i kulturu XV, br. 30: 34 – 53.

Prilozi

Anketni upitnik za završni rad: "Čitateljske navike starijih osoba u digitalnom dobu"

Dobrodošli!

U sljedećih nekoliko minuta sudjelovat ćete u anketi kojoj je cilj istražiti navike u korištenju digitalnih tehnologija među osobama treće životne dobi (65+) i istražiti čitateljske navike osoba treće životne dobi u odnosu na čitanje digitalnih materijala. Upitnik je u potpunosti anonimn, a prikupljeni podatci će biti korišteni u svrhu pisanja završnog rada. Za sva pitanja i komentare možete se javiti na kristina.mioc1@yahoo.com.

Hvala na sudjelovanju!

Kristina Mioč

1. Molim, označite spol

- Muško
- Žensko

2. Molim, označite kojoj dobnoj skupini pripadate:

- 65 - 69 godina
- 70 - 75 godina
- 75 - 79 godina
- 80 i više

3. Posjedujete li neki od uređaja? Moguće je odabrati više odgovora.

- Pametni telefon
- Laptop/osobno računalo
- Tablet
- Kindle (ili neki drugi čitač digitalnih knjiga)
- Ne posjedujem ništa od navedenog
- Ostalo: _____

4. Ako koristite barem jedan od ranije navedenih uređaja (pametni telefon/laptop/tablet), označite koliko često ih koristite i u koje svrhe?

	Često	Ponekad	Nikad
Razgovor s prijateljima/obitelji	☐	☐	☐
Čitanje dnevnih novina – informiranje o dnevnim novostima	☐	☐	☐
Čitanje knjiga	☐	☐	☐
U svrhu zabave (npr. igre poput Sudoku)	☐	☐	☐

5. Jeste li korisnik društvenih mreža (npr. Facebooka)?

- Da
- Ne

6. Ako ste korisnik društvenih mreža, molim, označite koje društvene mreže koristite? Moguće je odabrati više odgovora.

- Facebook
- Instagram
- Pinterest
- Twitter
- Ostalo: _____

7. Označite što najčešće koristite za komunikaciju s prijateljima i obitelji. Moguće je odabrati više odgovora.

- Fiksni telefon
- Pametni telefon za video pozive (putem interneta)
- Ostalo: _____

8. Ako za pozive koristite pametni telefon, molim, označite koje aplikacije za komunikaciju koristite. Moguće je odabrati više odgovora.

- Wapp
- Viber
- Messenger (aplikacija za komunikaciju vezana uz Facebook)
- Skype
- Zoom
- Ostalo: _____

9. Molim, označite kako najčešće provodite slobodno vrijeme? Moguće je odabrati više odgovora.

- U prirodi
- Čitajući knjige
- Na internetu
- Družeći se s prijateljima i obitelji
- Ostalo: _____

10. Jeste li član knjižnice?

- Da
- Ne

11. Ako ste član knjižnice, navedite koje usluge najčešće koristite u knjižnici (odgovori se odnose na vrijeme PRIJE PANDEMIJE). Moguće je odabrati više odgovora.

- Posuđujem knjige
- Posuđujem glazbenu građu
- Čitam novine
- Idem na susrete s piscima
- Član sam čitateljskog kluba
- Sudjelujem na različitim radionicama
- Ostalo: _____

12. Ako ste sudjelovali na nekim radionicama koje su namijenjene starijima, molim, navedite koje su to bile.

13. Jeste li ikada sudjelovali u radionicama za informatičko i informacijsko opismenjavanje osoba treće životne dobi koju nude knjižnice?

Da

Ne

14. U kojem obliku preferirate čitanje (općenito)?

Tiskanom obliku

Digitalnom obliku

Ne preferiram čitanje

15. Molim, označite preferirate li za sljedeće aktivnosti tiskani ili digitalni oblik?

	Tiskani	Digitalni
Informiranje o dnevnim događajima / dnevne novine	☐	☐
Čitanje knjiga u slobodno vrijeme	☐	☐

16. Mislite li da se starije osobe zbog dobrih stereotipa isključuju iz svijeta digitalnih tehnologija?

Da

Ne

16a. Ako je odgovor na prethodno pitanje bio "Da", molim, objasnite zašto.

17. Mislite li da bi se starije osobe trebalo više informirati o korištenju digitalnih tehnologija?

Da

Ne

17a. Ako je odgovor na prethodno pitanje bio "Da", na koji način?

18. Ukoliko ne koristite digitalne tehnologije, molim, odgovorite koji je razlog tome. Moguće je odabrati više odgovora.

Zbog zdravstvenih razloga

Ne volim digitalne tehnologije

Ne znam koristiti digitalne tehnologije

Nemam potrebu za digitalnim tehnologijama

Ostalo: _____

19. Molim, označite kako ste ispunili ovu anketu.

- Samostalno, u tiskanom obliku
- Samostalno, digitalnom obliku
- Uz pomoć člana obitelji/prijatelja, u tiskanom obliku
- Uz pomoć člana obitelji/prijatelja, u digitalnom obliku

20. Molim, navedite mjesto stanovanja.

Reading interests od elderly people in digital age

Abstract

This final paper initially discusses reading, the difference between reader and a person who has stepped from an illiterate culture into a written culture, and also defines reading literacy and the differences between reading literacy and reading ability. In the chapter "Development of technologies in the digital age" we briefly touch on the development of the digital age and the concept of digital transformation, which is inevitable because the digital age integrates new technologies into the lives of older people and people in general. Then, we talk about how our brain works when it reads a text and what all happens before the information reaches the part of the brain that is in charge of recognizing the meaning of words and what happens in an elderly person's brain when they are using digital media. The chapter "Third age" briefly describes who are the person of third age, respectively the elderly. The next chapter discusses the reading habits of older people and what happens to them when a third age person arrives at the time of retirement, or when he has excess free time. There is also talk of age stereotypes that occur in the elderly. Furthermore, the reading needs and interests of older people are also described and there is a talk about how librarians and the library can help to solve this problem. Finally, it talks about how and how much older people actually use technology and how, for their own good, should be provided a customized interface such as, for example, a touch screen.

Keywords: persons of third age, elderly, reading interests, reading habits, digital age, technologies, digital technologies, digital media.